

Autoreferat

1. Imię i nazwisko

Anna Wal

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe/artystyczne – z podaniem nazwy, miejsca i roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej.

1987 – magister filologii polskiej o specjalności nauczycielskiej, Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Rzeszowie. Temat pracy magisterskiej: *Mity terapeutyczne w prozie Jana Bolesława Ożoga*, promotor: prof. dr hab. Zbigniew Andres

1999 – doktor nauk humanistycznych w zakresie literaturoznawstwa, Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Rzeszowie. Tytuł rozprawy doktorskiej: *Twórczość prozatorska Adolfa Rudnickiego*; promotor: Zbigniew Andres, recenzenci: prof. dr hab. Bolesław Faron (WSP Kraków), dr hab. Stanisław Uliasz, prof. WSP w Rzeszowie

3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych/artystycznych.

1987–1999 – asystent w Instytucie Filologii Polskiej WSP w Rzeszowie

1999–2013 – adiunkt w Instytucie Filologii Polskiej Uniwersytetu Rzeszowskiego

od 2013 – starszy wykładowca w Instytucie Filologii Polskiej Uniwersytetu Rzeszowskiego

4. Wskazanie osiągnięcia* wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. nr 65, poz. 595 ze zm.):

a) tytuł osiągnięcia naukowego: Monografia autorska

Wierna życiu i literaturze. O pisarstwie Herminii Naglerowej, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2014, ss. 312.

b) omówienie celu naukowego ww. pracy i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania

Monografia *Wierna życiu i literaturze. O pisarstwie Herminii Naglerowej* jest efektem moich kilkuletnich badań naukowych, z których część przedstawiałam w formie referatów na konferencjach naukowych oraz opublikowałam w formie artykułów (drukowane fragmenty nie przekroczyły w sumie jednej trzeciej objętości książki).

Celem rozprawy jest całościowe omówienie i interpretacja dorobku pisarki, która dotychczas nie doczekała się żadnego książkowego opracowania. Pierwszym obszernym tekstem o twórczości literackiej Naglerowej, do którego odwoływali się późniejsi badacze, był wstęp autorstwa Tymona Terleckiego (*O Herminii Naglerowej i „Wierności życiu”*) do wydanej w Londynie w 1967 roku powieści *Wierność życiu*. W kraju po 1945 roku ze względu na emigracyjną działalność (aktywność w środowisku pisarzy skupionych w „polskim” Londynie) oraz tematykę powojennej twórczości, w której dominował opis doświadczeń więzienno-łagrowych, prozaiczka została skazana na zapomnienie, nie wznowiono i nie wydawano żadnego z jej utworów literackich. Artykuły poświęcone Herminii Naglerowej publikowano dopiero od końca lat osiemdziesiątych, wyłączając nieliczne, zawierające niepełne informacje wspomnienia i szkice, które ukazały się w prasie niedługo po jej śmierci w 1957 roku. Chociaż na fali rewindykacji i przywracania polskiej kulturze dorobku emigracji pisano przede wszystkim o powojennych utworach prozaiczki o tematyce więzienno-łagrowej, jednak nie obejmowały one całości dokonań pisarki w zakresie tej problematyki. Reinterpretacji wymagała także międzywojenna twórczość Naglerowej.

Dokonując uwspółcześnionego literaturoznawczego opisu dzieła autorki *Ludzi sponiewieranych*, jej wyborów artystycznych w obrębie wszystkich trzech rodzajów literackich – liryki, epiki i dramatu, nie opierałam się na jednej metodologii. Uwzględniłam tradycyjne zagadnienia, jak historia recepcji i macierzysty kontekst epoki, polityczne uwikłania, autobiografię. Pozwoliło mi to na umieszczenie twórczości pisarki w obrębie nurtów i tendencji wyróżnionych przez krytykę oraz historyków literatury XX wieku. Jednocześnie wśród inspirujących mnie metodologii znalazły się intertekstualizm, feminizm, studia postzależnościowe, geopoetyka, somatopoetyka. Odwołuję się także do kilku innych współczesnych dyskursów, przede wszystkim do kategorii interdyscyplinarnie pojmowanych pograniczy, teorii traumy.

W książce współlistnieją dwa sposoby przedstawiania literackiego dorobku pisarki – genologiczny i problemowy, przy czym nie bez znaczenia jest chronologia przedstawianych zjawisk. We wstępie do monografii zamieściłam krótką biografię Naglerowej, której kluczowe epizody warunkowały powstanie utworów literackich lub znalazły w nich swoje odbicie. Moim zamierzeniem było także przypomnienie zasług autorki *Krauzów i innych* dla kultury polskiej, wynikających nie tylko z jej aktywności literackiej, ale także z działalności społeczno-organizacyjnej w skrajnie odmiennych realiach społeczno-politycznych i egzystencjalno-biograficznych, które złożyły się na kilka etapów jej życia, a więc obydwie wojny światowe, Dwudziestolecie międzywojenne, a także czas pobytu na emigracji w Londynie.

Pierwszy rozdział poświęciłam twórczości poetyckiej, na którą składają się dwa zbiory wierszy (*Otwarte oczy* i *Szare godziny*), o zróżnicowanym poziomie artystycznym. Poezja, którą pisarka szybko porzuciła na rzecz form dramatycznych i prozatorskich, stanowiła pewien etap w jej literackim rozwoju, choć zupełnie pomijany przez historyków literatury. W rozdziale „*Wizje poetyczne*”. O „*Otwartych oczach*” i „*Szarych godzinach*” przedstawiłam mechanizm poetyckiego debiutu Naglerowej, a więc związki z artystami skupiającymi się wokół pism „Gospoda Poetów” oraz „Ponowa”. Omówiłam jej poglądy artystyczne na tle ówczesnych nurtów, tendencji i licznych w latach dwudziestych „izmów”. Staralam się ukazać kierunek przeobrażeń poezji autorki *Szarych godzin*, pozostającej najpierw pod wpływem wzorców młodopolskich, a później podlegającej presji przemian zachodzących wówczas w polskiej liryce. W poszukującej własnego „głosu” i własnej dykcji poezji Naglerowej można odnaleźć pozostałości młodopolskiej poetyki, wpływy ekspresjonizmu, a w dalszej kolejności akceptację tzw. poetyki codzienności, czyli w konsekwencji dążenie do opanowania uczuć i wypowiedzenia ich w formie bardziej zdyscyplinowanej. Stąd sięganie po regularny wiersz, strofikę oraz wprowadzenie języka zbliżonego do rejestrów języka mówionego.

Poetycką twórczość Naglerowej przedstawiłam również w kontekście ważnego w Dwudziestoleciu międzywojennym pisarstwa kobiecego. Zwróciłam uwagę na fakt posługiwania się przez debiutującą poetkę pseudonimem literackim, ukrywającym, zgodnie z założeniami, płeć autorki oraz przeważające w obydwu tomikach kreacje podmiotu lirycznego z dominującą pierwszą osobą rodzaju męskiego. Tylko w liryce miłosnej wyraźnie zaznacza się kobiecość podmiotu lirycznego, a zatem i problematyka tożsamości.

Przedmiotem literaturoznawczej refleksji w pięciu rozdziałach książki (II-V oraz VII) stała się narracyjna twórczość pisarki poczynając od małych form, którymi w 1912 roku

debiutowała na łamach lwowskiej prasy, po cykle powieściowe, czyli zarówno proza fikcjonalna, jak i literatura dokumentu osobistego. Proza stanowi najrozleglejszy obszar pisarstwa Naglerowej. To ona ugruntowała wśród krytyków i twórców literatury pozytywną opinię o autorce *Krauzów i innych*. Moim zamysłem było ukazanie zarówno różnorodności problematyki w prezentowanych utworach narracyjnych, jak i scharakteryzowanie sposobów poruszania się pisarki w obrębie odmiennych konwencji i nurtów prozy XX wieku.

W rozdziale *Mroki historii i ludzkiej natury. O małych formach narracyjnych* interpretowałam utwory składające się na trzy tomy nowel i opowiadań, które zostały wydane w okresie międzywojennym oraz te pozostające w rozproszeniu, drukowane na łamach prasy. Wśród nich odrębną grupę stanowią utwory poświęcone I wojnie światowej. Za pomocą formuły „między pseudofantastyką a realizmem” określiłam kierunek przemian wczesnej prozy pisarki. Twórczość ta ewoluowała bowiem od nurtu ekspresjonizującego (z charakterystyczną dlań onirycznością, fantazmatycznością, obrazami choroby psychicznej, elementami grozy) do nurtu określanego jako nowy realizm. Ukazałam zmianę świadomości estetycznej Naglerowej (dokonała się u schyłku lat dwudziestych i początku następnej dekady XX wieku), której odzwierciedleniem był zbiór *Matowa kresa*. Zapowiadał on, podejmowaną już w późniejszej twórczości, tematykę współczesną, a więc temat rodziny, codzienności, pozycji kobiety oraz dziecka w rodzinie i społeczeństwie.

W rozdziale tym omawiam także, istotne dla zrozumienia pisarstwa Naglerowej, zagadnienie przynależności autorki do tzw. szkoły Kadena-Bandrowskiego, co wiązało się ze zmetaforyzowanym stylem jej prozy. Kontekst do tych rozważań stanowiła dyskusja nad metaforą „przerostem stylu”, charakteryzującym literaturę tworzoną przez kobiety, która toczyła się na łamach prasy w 1928 roku.

W kolejnych rozdziałach poświęconych prozie skoncentrowałam się na kilku głównych tematach i motywach podejmowanych przez pisarkę. Są to między innymi popularny w literaturze Dwudziestolecia motyw dojrzewania i dorastania, który prezentuję w rozdziale *Obrazy dojrzewania*, zwracając uwagę na odmienne sposoby przedstawiania przez Naglerową uwarunkowanych kulturowo obrazów „pokwitających dziewcząt” w opowiadaniu *Dziewczęca noc* i adolescencji tytułowego bohatera *Zawalidrogi*. W przypadku ostatniego utworu dodatkowym kontekstem są te odmiany gatunkowe powieści międzywojnia, w których dojrzewanie jest ważnym motywem, jak: powieść rozwojowa (*Entwicklungsroman*) oraz spokrewniona z nią powieść o dojrzewaniu (franc. *roman de l'adolescence*; ang. *novel about adolescence*), a także pewne odmiany powieści o artyście.

Za jeden z głównych problemów obecnych w pisarstwie Naglerowej uznałam temat Galicji Wschodniej, wpisując zarazem utwory prozaiczki w obręb wielojęzycznej literatury nurtu galicyjskiego, wykorzystującej rozliczne konwencje przedstawiania monarchii Habsburgów. Centralną część w rozdziale czwartym, „*Kompleks galicyjski*”, stanowi refleksja nad obrazem Galicji jako fenomenu politycznego i kulturowego w powieści *Krauzowie i inni* (1936), utworu, będącego pierwszą częścią nigdy nieukończonego powieściowego cyklu *Kariery*, którego powstawaniu towarzyszył świadomy zamysł utrwalenia kolorytu małej ojczyzny. Mój sposób czytania tej trytomowej, wielowątkowej i wielotematycznej powieści, uznanej za ważne dokonanie pisarskie Naglerowej w okresie międzywojennym, opiera się na poddaniu bliższemu oglądowi wybranych aspektów dzieła, najistotniejszych – moim zdaniem – w kreowanym przez autorkę obrazie Galicji. Są to: motyw rodziny i kategoria codzienności, ściśle powiązane z egzystencjalnym wymiarem trwania człowieka, warunkowane konwencją popularnej w Dwudziestoleciu sagi rodzinnej, topos galicyjskiego miasteczka wraz z problematyką kulturowych pograniczy, zagadnieniami tożsamości i wpisującym się w pole dyskursu kolonialnego przedstawieniem stosunków austriacko-polsko-ukraińsko-żydowskich oraz motyw powstania styczniowego.

Rozważania o obecności tzw. tematyki galicyjskiej w twórczości Naglerowej obejmują także zainteresowania pisarki losem bliższej ojczyzny po rozpadzie monarchii austro-węgierskiej, a więc sytuację na tych terenach w odrodzonym państwie polskim oraz w czasie II wojny światowej. Stąd refleksja nad obrazem wieloetnicznej społeczności tej dzielnicy i relacjach polsko-ukraińsko-żydowskich w utworach *Zawalidroga* oraz cyklu powieściowym *Za zamkniętymi drzwiami*. Omówienie to zostało dopełnione interpretacją tekstów, odtwarzających *genius loci* Lwowa – miasta wielokrotnie przedstawianego w utworach literackich.

Poza obszernym ukazaniem wątków galicyjskich w prozie autorki *Kazachstańskich nocy* wiele miejsca poświęciłam tzw. tematowi sowieckim, które zdominowały twórczość pisarki po 1945 roku. Tematowi łagrów poświęciła m. in.: tom opowiadań *Ludzie sponiewierani* (1945), wspomnienia ze śledztwa w sowieckich więzieniach, publikowane w latach 1947–1948 na łamach „Wiadomości”, które zostały wydane, łącznie z opowiadaniem ze zbioru *Ludzie sponiewierani* oraz kilkoma napisanymi później, w tomie *Kazachstańskie noce* (1958). Największym przedsięwzięciem epickim Naglerowej po 1945 roku był dwutomowy cykl powieściowy *Za zamkniętymi drzwiami* (*Sprawa Józefa Mosta* – 1953, *Wierność życiu* – 1967).

W obszernym rozdziale, zatytułowanym *Opisać „sowieckie nieprawdopodobieństwo”*, dokonałam interpretacji literackich reprezentacji doświadczeń więziennie-lagrowych, uwzględniając zarówno różnorodność stylistyczną, jak i gatunkową utworów, odzwierciedlającą kłopoty pisarki ze znalezieniem wzorców stylistyczno-kompozycyjno-gatunkowych pozwalających na utrwalenie tych szczególnych doświadczeń.

Lektura utworów o tematyce wojennej skłoniła mnie do włączenia tych tekstów w dyskurs traumy, do spojrzenia na aktywność twórczą Naglerowej jako na kolejne próby przepracowania doświadczeń więzień i łagrów sowieckich. Jednocześnie za istotną, zdaniem samej autorki *Ludzi sponiewieranych* nawet ważniejszą, należy uznać kategorię świadectwa oraz „funkcję solidarnej pamięci”.

Prozaiczka w opowiadaniach, wspomnieniach, cyklu powieściowym *Za zamkniętymi drzwiami* podjęła trud opisanego zarówno sowieckiego systemu, jak i dążyła do przekazania „całej prawdy o człowieku”, którego udziałem stały się graniczne doświadczenia fizycznego i psychicznego zniewolenia. Lektura prozy autorki *Ludzi sponiewieranych* uwarunkowana została przez umieszczenie jej w kontekście literatury łagrowej i piśmiennictwa więziennego. W rozprawie zwróciłam uwagę na wieloaspektowe opracowanie przez prozaiczkę tematu więzień poczynając od ujęć dokumentarnych, np. ukazania sprawy polskich pisarzy aresztowanych przez NKWD w nocy 23/24 stycznia 1940 roku (także Naglerowej), czy też losów wielu Polaków – więźniów sowieckiej Rosji, aż po motyw więzienia w literackiej fikcji, w której, zdaniem Michała Głowińskiego, nabiera ono jakby samo z siebie znaczeń symbolicznych. Teza ta wydaje się oddawać istotę fabularnej prozy pisarki, która przedstawiła więzienie jako instytucję totalną oraz jej wpływ na człowieka. Jednocześnie w cyklu powieściowym *Za zamkniętymi drzwiami* podjęła tematy wykraczające poza rzeczywistość penitencjarną, jak kobiece doświadczenie historii oraz stosunki etniczne na pograniczu, by wymienić tylko niektóre.

W rozdziale poświęconym prozie Naglerowej o tematyce wojennej wskazałam na odrębność jej literackich dokonań, ze względu na fakt sięgnięcia przez pisarkę po gatunki fabularne, fikcjonalne, podczas gdy w polskiej literaturze łagrowej przeważały ujęcia faktograficzne, dokumentarne. Autorkę *Kazachstańskich nocy* można zaliczyć do tych twórców, którzy, podobnie jak Gustaw Herling-Grudziński, wierzyli w siłę literackiej konstrukcji pozwalającej „sowieckie nieprawdopodobieństwo” przybliżyć wyobraźni czytelników.

Podczas II wojny światowej Naglerowa jako redaktorka „Ochotniczki”, miesięcznika przeznaczanego dla kobiet pełniących służbę w PSK, pozostawała w kręgu spraw

bezpośrednio związanych z kobietami. Nie sposób nie zauważyć, że w twórczości pisarki, poczynając od dramatu *Tu jest Polska*, dochodzi do głosu problematyka udziału kobiet w historii, jej wpływu na ich tożsamość oraz usankcjonowane kulturowo społeczne role. Tematyka ta jest kontynuowana w cyklu *Za zamkniętymi drzwiami*, co znajduje wyraz w kreacji głównej bohaterki i fabule utworu.

Przedmiotem refleksji w rozdziale VI, *Dramatopisarstwo*, stała się twórczość dramaturgiczna Herminii Naglerowej. Dokonałam w nim interpretacji dwóch sztuk z okresu międzywojennego – wydanej drukiem jednoaktówki *Dialog o zmroku* (1924) i pozostającego w maszynopisie dramatu *Obcy człowiek*, a także utworu scenicznego z okresu II wojny światowej *Tu jest Polska*. Dramaty Naglerowej charakteryzuje duża różnorodność tematyczna. Powstawały one w znacznych odstępach czasowych oraz w odmiennych realiach społeczno-kulturowych i politycznych. Pierwszy z nich, jednoaktówka *Dialog o zmroku*, jest wyrazem młodopolskiego światopoglądu, przykładem fascynacji problematyką jednostki naznaczonej chorobą, a zarazem nieprzeciętnej. *Dialog o zmroku* zrodził się z inspiracji dramatem Gerharta Hauptmanna *Biedny Henryk* (1902), dlatego w interpretacji tego utworu pomocne stały się badania intertekstualnych nawiązań i relacji.

Omawiając drugi dramat – *Obcy człowiek*, wskazałam na podejmowaną przez pisarkę tematykę, należącą do kluczowych w kulturze XX w., dotyczącą bowiem problemów egzystencjalno-filozoficznych. Poświęciłam wiele uwagi następującym zagadnieniom: relacjom międzyludzkim, kształtowaniu się tożsamości jednostki, poszukiwaniu własnego Ja w konfrontacji z Obcym/Innym. Prezentacji tej problematyki służyła popularna w międzywojennej dramaturgii figura Obcego. Ważnym kontekstem dla omówienia tego nieopublikowanego utworu Naglerowej stała się twórczość Jerzego Szaniawskiego oraz dramaturgia Luigi Pirandella.

O lekturze ostatniej ze sztuk Naglerowej, interpretowanej przeze mnie w rozdziale *Dramatopisarstwo*, zdecydowały szczególne okoliczności, w jakich utwór powstał. Sztukę tę omówiłam jako przykład dramatu służebnego, tendencyjnego i propagandowego, niemniej, mimo pewnych uproszczeń, niepozbawionego walorów literackich i teatralnych. Przedstawiłam warunki, w jakich zrodził się dramat *Tu jest Polska*, które jednocześnie uzasadniały propagowanie idei walki o niepodległość. Przypomniałam również teatralną historię tej propagandowej, antyfaszystowskiej sztuki, a ściślej jej związek z inauguracją działalności Teatru Dramatycznego Armii Polskiej na Wschodzie (później Teatru Dramatycznego 2. Korpusu) w Bagdadzie 8 maja 1943 roku.

W rozważaniach o odmiennych tematycznie utworach dramatycznych Naglerowej zwróciłam uwagę na łączący je typ bohatera wykreowanego przez pisarkę. Pierwszoplanowe postaci nie poddają się losowi i świadomie nadają kształt swej egzystencji w imię rozwoju ludzkości (*Dialog o zmroku*), samodoskonalenia i autonomii „ja” (*Obcy człowiek*), czy też walki o niepodległość (*Tu jest Polska*). Podkreśliłam unikanie przez autorkę nowych, eksperymentalnych rozwiązań, tym samym pozostawanie poza artystyczną awangardą międzywojnia, w nurcie dramatu tradycyjnego.

Dopełnieniem obrazu twórczości Herminii Naglerowej jest ostatni rozdział książki, w którym przedmiotem opisu stały się wydane już po śmierci autorki *Wspomnienia o pisarzach*, składające się z dziewięciu szkiców poświęconych wybitnym twórcom literatury polskiej, m.in. Wacławowi Berentowi, Bolesławowi Leśmianowi, Stefanowi Żeromskiemu, Marii Dąbrowskiej. Interpretując *Wspomnienia o pisarzach*, skoncentrowałam się przede wszystkim na cechach tekstów, które uwarunkowane są ich przynależnością gatunkową, na ważnej w piśmiennictwie wspomnieniowym kategorii pamięci. Ze względu na konwencję tego typu pisarstwa istotne stało się określenie sytuacji narracyjnej, dystansu narratora wobec prezentowanego świata, a w konsekwencji jego stosunku do „ludzi i czasów minionych”. Omówiłam sposób przedstawiania głównych bohaterów poszczególnych wspomnień, gdyż cały tom został skomponowany według zasady, którą określa się jako „galeria portretów”. Przedmiotem uwagi stały się także ślady „ja” autorskiego.

W książce poświęconej Herminii Naglerowej, dążąc do stworzenia jak najpełniejszego obrazu jej dzieła, uwzględniłam także tę jego część, która nie została wcześniej opisana i zinterpretowana, a więc poezję, dramat, małe formy narracyjne, utwory rozproszone w prasie lub pozostające w maszynopisach w zasobach archiwów.

Monografia *Wierna życiu i literaturze. O pisarstwie Herminii Naglerowej* zawiera ponadto dokumentację historycznoliteracką: bibliografię rozproszonych prac pisarki i bibliografię krytycznych opracowań jej twórczości.

5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych

5.1. Publikacje

Od początku pracy na uczelni głównym obszarem moich zainteresowań naukowych jest literatura polska XX wieku. Swoje badania koncentrowałam na następujących tematach:

- prozie Adolfa Rudnickiego,
- literaturze emigracyjnej,

- literaturze Holocaustu i literaturze łagrowej.

Efektem pierwszego okresu badań nad prozą polską XX wieku była książka *W cieniu memory. O prozie Adolfa Rudnickiego* (2002) – zmieniona wersja rozprawy doktorskiej. Stanowiła ona próbę odczytania literackiego dorobku polsko-żydowskiego pisarza Adolfa Rudnickiego, którego twórczość jest niezwykle różnorodna. W okresie międzywojennym po publikacji pierwszych utworów – *Szczurów* oraz *Żołnierzy* – Rudnicki postrzegany był jako kontestator i pisarz bulwersujący opinię społeczną. Jego dzieła można uznać za egzemplifikację tak znaczących zjawisk, jak: awangardowa proza, splot dokumentaryzmu i psychologizmu, pokolenie tragiczne (generacja 1910), uwikłanie w socrealizm i związane z tym spłycenia oraz bunt i „wielkie womitowanie”. Od 1956 roku zwracał uwagę jako autor form sylwicznych – *Niebieskie kartki*. Najważniejszym jednak doświadczeniem, które odcisnęło piętno na życiu i twórczości pisarza, była Zagłada Żydów w czasie II wojny światowej. Rudnicki był pierwszym i najbardziej czytany pisarzem Holocaustu, twórcą terminu „epoka pieców”.

W książce, *W cieniu memory. O prozie Adolfa Rudnickiego*, dokonałam literaturoznawczego opisu narracyjnych tekstów pisarza. Uwzględniłam najważniejsze tematy, które podejmował: problematykę człowieka niedojrzałego w debiutanckich *Szczurach*, doświadczenia żołnierskie (*Żołnierze*, *Doświadczenia*), obraz miłości (obecny od głośnej *Niekochanej* do późnych opowiadań) oraz tematy żydowskie. Przeobrażenia motywu Żydów polskich w twórczości Rudnickiego starałam się ukazać, odwołując się do topiki, jaka funkcjonuje w polskiej literaturze podejmującej ten temat. W obszernym rozdziale, „Kompleks jemioli”. *Losy Żydów polskich*, omówiłam ten główny w dorobku prozaika nurt, koncentrując się na sposobach przedstawienia przez Rudnickiego przedwojennej społeczności polsko-żydowskiego miasteczka, problemów asymilacji, antysemityzmu, Holocaustu, powojennej sytuacji Żydów, kontrowersji wokół 1968 roku.

Kolejnym obszarem moich badań naukowych jest literatura polska na obczyźnie, przede wszystkim twórczość pisarzy należących do Drugiej Emigracji. Moje zainteresowania literaturą emigracyjną początkowo ograniczały się do współudziału w badaniach prowadzonych przez pracowników Zakładu Literatury Polskiej XX Wieku Uniwersytetu Rzeszowskiego (do 2001 r. WSP), między innymi nad londyńską grupą *Kontynenty*. Po doktoracie zagadnienia literatury polskiej powstającej na obczyźnie przestały być zaledwie marginesem moich naukowych eksploracji. Okres badań nad emigracyjną twórczością Herminii Naglerowej, które rozpoczęłam w 2007 roku, poprzedziły artykuły i szkice,

poświęcone twórczości autorek, wówczas przypominanych i przywracanych świadomości czytelniczej w kraju, jak Beata Obertyńska czy Alicja Iwańska. W artykułach o motywie snu i wątkach autotematycznych w poezji Beaty Obertyńskiej („*Sny pocięte, poprute, pozszywane*”... *O motywach onirycznych w poezji Beaty Obertyńskiej*, 2005; *Liryka autotematyczna*, 2005) jej twórczość traktowałam całościowo, nie zawężając jej do okresu emigracji. Natomiast w szkicu o Alicji Iwańskiej (*Doświadczenie emigracji w prozie Alicji Iwańskiej*, 2007) przedstawiłam literacką wizję powojennego wygnania, opartą na osobistych przeżyciach autorki. Wyeksponowałam ważne w prozie Iwańskiej doświadczenie obczyzny, ukazując zarazem, jak w kolejnych powieściach zmieniał się stosunek kreowanych przez pisarkę kobiet do życia na emigracji. Wyznacznikiem kondycji powieściowych bohaterek Iwańskiej jest traktowanie emigracji jako wyboru, zamieszkiwanie na kolejnych „postojach” bez możliwości zakorzenienia, z perspektywą powrotu do ojczystego kraju, gdy zaistnieją ku temu korzystne warunki.

Wyrazem zainteresowań polską literaturą emigracyjną było współredagowanie dwutomowej publikacji *Proza polska na obczyźnie. Aspekty – oblicza – przemiany* (Rzeszów 2007).

W mojej pracy naukowej niektóre obszary badań przenikają się, niemniej odrębnym tematem, który wyłonił się niejako na marginesie dwóch pozostałych problemów badawczych, jest zagadnienie literackich reprezentacji doświadczeń wojennych w literaturze polskiej zarówno krajowej, jak i powstającej na obczyźnie. Praca najpierw nad monografią o Adolfie Rudnickim, później o Herminii Naglerowej skierowała moje zainteresowania w stronę tak świadectw Holocaustu, jak i literatury gułagu. Z pierwszego zakresu tematycznego opublikowałam kilka artykułów, m.in. o tekstach utrwalających pamięć o zamordowanych Żydach polskich Stanisława Vincenza i Adolfa Rudnickiego (*Dwugłos o Ostapie Ortwinie: Adolf Rudnicki „Wielki Stefan Konecki” i Stanisław Vincenz „Rzeczywistość urojona”*, 2005), o poezji Irit Amiel poświęconej traumatycznemu doświadczeniu Holocaustu i egzystencji, tych którzy ocalili, żyjąc z piętnem Zagłady („*Opowiedz ludziom*”. *Poezja Irit Amiel*, 2005). Wątek ten był także obecny w analizie i interpretacji autobiografii autorki *Osmalonych*, której dokonałam w szkicu „*Wyświetlić ostatnie stare negatywy*”. *O autobiografii Irit Amiel* (tekst złożony do druku).

Artykuły omawiające literaturę łagrową dotyczyły prozy Zbigniewa Dominy (*Proza zsyłkowa Zbigniewa Dominy*, 2010) oraz Józefa Bujnowskiego („*Karty twardej historii*”. *O wojennych doświadczeniach w prozie wspomnieniowej Józefa Bujnowskiego*, 2014),

przedstawiciele odległych od siebie generacji, których proza oparta jest w dużym stopniu na własnych doświadczeniach.

W interpretacji tekstów prozatorskich Bujnowskiego dotyczących sowieckiego totalitaryzmu zwróciłam uwagę na ich wielogatunkowość. Znalazły się wśród nich rozbudowane odpowiedzi na ankiety, wspomnienia, opowiadania, proza poetycka. Zwraca uwagę powtarzalność kilku tematów, m.in.: losów żołnierzy września 1939 roku (obrońców Lwowa), sowieckiej niewoli, Katynia, życia w okupowanym Wilnie oraz rozbitcia wileńskich struktur ZWZ, sowieckich więzień i zesłania w głąb radzieckiej Rosji. Wykorzystując kontekst literatury łagrowej, także więziennej, wskazywałam na obecność w prozie Bujnowskiego typowych dla tego nurtu motywów, jak i sytuowanie się tekstów na pograniczu dokumentu i fikcji, osobistego wspomnienia i beletrystyki oraz indywidualność ujęć w literackim opracowaniu podejmowanych tematów.

Interpretując prozę zsyłkową Zbigniewa Dominy, będącą ciekawym zjawiskiem w obrębie nurtu literatury łagrowej ostatnich dwóch dekad, zaakcentowałam nieco inne spojrzenie autora *Syberiady polskiej* na sowiecką rzeczywistość czasu wojny. W prozie tej poszerzony został stały katalog motywów tematycznych charakterystycznych dla literatury łagrowej, między innymi o tematy dojrzewania, inicjacji, wątki przygodowe, kreacje rodziców, przede wszystkim postaci matki. Wynikało to z faktu, że twórczość Dominy, podobnie jak utwory Jerzego Krzysztonia, Piotra Bednarskiego, Andrzeja Czciwora-Piotrowskiego, jest głosem pokolenia dorastającego na zesłaniu w sowieckiej Rosji.

Poza głównym nurtem moich zainteresowań pozostają inne publikacje na temat polskiej literatury, jak np. o poezji Karola Wojtyły (*Przybliżyć tajemnicę zbawienia. „Odkupienie szuka Twego kształtu, by wejść w niepokój wszystkich ludzi”*, 2005) oraz o formie listu w liryce żołnierskiej (*Wiersze „nabrzmiłe smutkiem i tęsknotą”. O liście poetyckim w poezji żołnierskiej*, 2011).

Wykaz wszystkich opublikowanych prac naukowych znajduje się w załączniku nr 4.

5.2 Konferencje

Po doktoracie wzięłam czynny udział w 13 konferencjach naukowych (kilku o charakterze międzynarodowym) wygłaszając referaty. Dziesięć z nich opublikowano w tomach pokonferencyjnych, dwa znajdują się w druku. Poniżej przedstawiam listę wygłoszonych referatów:

1. *Inspiracje twórczością Franza Kafki w prozie Adolfa Rudnickiego*, Konferencja *Tożsamość i rozdzielenie. Rekonesans*, V sesja naukowa z cyklu *Świat jeden, ale nie jednolity*, Akademia Bydgoska, Bydgoszcz 2001 r.
2. *„Opowiedz ludziom”. Poezja Irit Amiel*, Konferencja *Poezja polska na obczyźnie*, Uniwersytet Rzeszowski, Rzeszów 2003 r.
3. *„Sny pocięte, poprute, pozszywane”... O motywach onirycznych w poezji Beaty Obertyńskiej*, Konferencja *Twórczość literacka Beaty Obertyńskiej. W 80. lecie debiutu i 25. rocznicę śmierci*, Uniwersytet Rzeszowski, Rzeszów 2004 r.
4. *Doświadczenie emigracji w prozie Alicji Iwańskiej*, Konferencja *Proza polska na obczyźnie. Aspekty – oblicza – przemiany*, Uniwersytet Rzeszowski, Rzeszów 2006 r.
5. *Wokół „tematów sowieckich”. O wspomnieniach Herminii Naglerowej*, Międzynarodowa Konferencja *Paryż – Londyn – Monachium – Nowy Jork. Powrześnie Emigracja Niepodległościowa na mapie kultury nie tylko polskiej*, Uniwersytet w Białymstoku, IPN Oddział w Białymstoku, Białystok 2007 r.
6. *Herminia Naglerowa jako autorka i bohaterka wspomnień o pisarzach*, Konferencja *Piśmiennictwo wspomnieniowe Drugiej Emigracji*, Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Toruń 2008 r.
7. *Galicja Wschodnia w prozie Herminii Naglerowej*, Międzynarodowa konferencja *Dialog pogranicza kulturowego. Odrębność – wymiana – przenikanie*, Instytut Filologii Polskiej oraz Instytut Filologii Germańskiej Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2008 r.
8. *Obraz stosunków polsko-ukraińskich w twórczości Herminii Naglerowej*, Międzynarodowa, Interdyscyplinarna Konferencja Naukowa *Polska – Ukraina. Dziedzictwo i współczesność*, Krymski Uniwersytet Humanistyczny w Jałcie, Akademia Pomorska w Słupsku, Czerniowiecki Uniwersytet Narodowy im. Jurija Fedkowicza, Słupsk – Ustka 2009 r.
9. *Między fantastyką a realizmem. O krótkich formach narracyjnych Herminii Naglerowej*, Konferencja *Dwudziestolecie mniej znane. O kobietach piszących w latach 1918–1939*, Uniwersytet Gdański, Gdańsk 2010 r.
10. *Twórczość dramatyczna Herminii Naglerowej*, Międzynarodowa Konferencja Naukowa „Czytanie Dwudziestolecia III”, Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie, Częstochowa 2011 r.
11. *Sprawy kobiece w publicystyce oraz twórczości literackiej Herminii Naglerowej*, Międzynarodowa Konferencja Naukowa *Przemiany formuły emancypacji kobiet od XVIII*

wieku do dwudziestolecia międzywojennego, Uniwersytet w Białymstoku, Białystok, 2013 r.

12. „Karty twardej historii”. *O wojennych doświadczeniach w prozie wspomnieniowej Józefa Bujnowskiego*, Ogólnopolska Konferencja Naukowa *Zesłania i powroty. Twórczość Józefa Bujnowskiego*, Uniwersytet Rzeszowski, Uniwersytet Jagielloński, Rzeszów 2013 r.
13. „Wyświetlić ostatnie stare negatywy”. *Uwagi o autobiografii Irit Amiel „Życie - tytuł tymczasowy”*, II Międzynarodowa Konferencja *Paryż – Londyn – Monachium – Nowy Jork. Powrzesniowa Emigracja Niepodległościowa na mapie kultury nie tylko polskiej*, Uniwersytet w Białymstoku, IPN Oddział w Białymstoku, Białystok 2014 r.

W 2006 roku byłam współorganizatorką konferencji naukowej *Proza polska na obczyźnie. Aspekty – oblicza – przemiany*; a w 2014 roku interdyscyplinarnej konferencji *I wojna światowa w literaturze i innych tekstach kultury. Reinterpretacje – dopełnienia*, która odbyła się w dniach 17–18 listopada. W 2015 roku planowane jest wydanie książki *I wojna światowa w literaturze i innych tekstach kultury. Reinterpretacje – dopełnienia*, której jestem współredaktorką.

Jednocześnie z organizacją ostatniej z wyżej wymienionych konferencji rozpoczęłam prace badawcze nad problematyką wojennego wychodźstwa w literaturze polskiej poświęconej I wojnie światowej. Moje zainteresowanie tym zagadnieniem zrodziło się podczas pisania książki o Naglerowej, w prozie której był to wątek marginalny, natomiast wydaje się on ważny w twórczości innych autorów podejmujących tematykę Wielkiej Wojny.

Rzeszów 29.12.2014r.

Anna Wal